

GIULIO CAMILLO DELMINIO I DUHOVNA KOMPONENTA ALKEMIJE*

SNJEŽANA PAUŠEK-BAŽDAR

Zavod za povijest i filozofiju znanosti HAZU, Zagreb

UDK 133.5:54

113/119

Izvorni znanstveni članak

Primljen: 1. 3. 2011.

Prihvaćen: 18. 5. 2011.

Sažetak

U spisu *De Transmutatione* Delminio iznosi tvrdnju da postoje tri vrste transmutacije: božanska, govorna i prirodna (alkemijska) transmutacija. Alkemičare naziva »pretvoriteljima prirodnih stvari« ili »filozofima koji se bave prirodnom transmutacijom«. Za razliku od općeg stvaranja svijeta, koje tumači inkorporiranjem duha Kristova »odozgo« prema »dolje«, od općega ka pojedinačnom, »filozofi pretvoritelji« započinju svoj pokus »odozdo« prema »gore«, od pojedinačnog prema općem. Do rezultata mogu doći samo oni rijetki koji su sposobni spoznati prvotnu tvar. To je središnja tema Delminijeva teksta. Naime on najprije pokazuje da za njega pratvar nije isto ono što je za Aristotela. Smatrao je da bi se ona mogla spoznati u obzoru hermetizma, no na kraju je zaključio da je to moguće postići samo »uvidom«, gnozom. No taj uvid mogu postići samo oni odabrani, oni u čijem duhu prebiva duh Krista, oni koji imaju sasvim čistu dušu, kao što je sasvim čista i prvotna tvar. To tumačenje bilo je Delminijevo uporište i za tvrdnju: *Regnum Dei quod intra vos est (Kraljevstvo Božje koje je u vama)*.

Ključne riječi: duh Krista, prvotna tvar, četiri počela, Aristotel, Hermes, pretvorba, filozofija prirode

Uvod

Doba renesanse pridavalo je veliku važnost duhovnoj komponenti alkemije. Ta važnost proizlazi iz težnje za spoznajom onog vječnog, trajnog,

---

* Tekst je pročitan na znanstvenom skupu »19. Dani Frane Petrića«, koji je održan u Cresu od 22. do 25. rujna 2010, a rezultat je rada na projektu: »Odnos prirodne filozofije i alkemije u renesansi u Hrvata« (2010) Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.

nepromjenjivog i skrivenog u kozmosu, za razliku od onog vidljivog, prolaznog i propadljivog. Pouzdajući se u svoj um, renesansni mislioci smatrali su da je moguće spoznati skrivenu, vječnu narav stvari te da je moguće razumjeti »inteligenciju« koja upravlja čitavim svemirom. Dakle pored zemaljskog moguće je spoznati nebeski i nadnebeski svijet kao izvorište svekolikog procesa stvaranja. Predmet znanosti univerzalan je. Stoga se nastoje objediniti različita područja spoznaje, sveukupno znanje i vještine.

Spajajući antičko učenje s kršćanskom religijom, Delminio¹ nastoji prodrijeti do najviših, skrivenih, tajnih principa, koji su pretpostavka raznolikosti svojstava i zbivanja u nebeskom i zemaljskom svijetu. U svezi s tim on u svojim djelima promišlja o prvim principima, o atributima bića te o korespondenciji višeg nebeskog svijeta i nižeg svijeta. U tom kontekstu nije mogao zaobići područje transmutacije, odnosno alkemiju. Pri tome je prisutna svijest o jedinstvu svijeta, o nepodvojenosti tjelesnog i netjelesnog.

Renesansna alkemija

U povijesti zapadnoeuropske kulture i znanosti alkemija je trajala gotovo šesnaest stoljeća. Ovisno o civilizacijskom nasljeđu te o filozofskom,

---

¹ Giulio Camillo Delminio (Portogruaro, Italija, 1479 – Milano, 1544) djelovao je kao filozof, pjesnik, humanist i leksikograf. Dodatak prezimenu Delminio (Duvnjak) govori o podrijetlu njegova oca, koji se pred Turcima doselio iz Duvna (Tomislavgrada) u Furlaniju. Školovao se u Veneciji, Padovi i Bologni, a potom na poziv mecene François I. odlazi na njegov dvor u Francusku, gdje proučava Aristotela, novoplatoničke, hermetičke i kabalističke pisce te istodobno djeluje kao profesor logike u Parizu. Bio je jedan od najglasovitijih ljudi svoga stoljeća. Svojim djelima, koja su doživjela brojna izdanja u 16. stoljeću, Delminio je znatno utjecao na hermetičke i kabalističke pisce te je zaslužio nezaobilazno mjesto u europskoj znanstvenoj, kulturnoj i povijesnoj baštini. O njemu je među prvima pisala Ljerka Šifler-Premec, »Giulio Camillo Delminio (ličnost i djelo)«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 11–12, Zagreb, 1980, str. 133–153. Vidi također: Anto Lešić, »Camillo Julije Duvnjak«, *Jukić*, br. 18, Sarajevo, 1988, str. 75–80; isti, »Camillo Julije Delminio (Giulio Delminio)«, *Hrvatski biografski leksikon*, Jugoslavenski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb, 1989, str. 564–565; Erna Banić-Pajnić, *Smisao i značenje Hermesove objave*, Globus, Zagreb, 1989, poglavlje: »Giulio Camillo Delminio (1749–1544)«, str. 156–184; Ivica Martinović, »Patricijana u knjižici Toma Basseglia 1792«, *Dubrovnik* 1–3, Dubrovnik, 1997, str. 198–199; Stipe Kutleša, »Giulio Camillo Delminio – Duvnjak i talijanski renesansni mislilac«, *Duvanjski zbornik* (ur. Jure Krišto), Zagreb–Tomislavgrad, 2000, str. 459–466; Ivana Skuhala Karasman, »Uloga astrologije u Teatru svijeta Giulia Camilla Delminia«, *Filozofska istraživanja*, 114, Zagreb, 2009, str. 325–333.

prirodoslovnom i teološkom obzoru predmet istraživanja alkemije mijenjao se.

Prema P. Riffardu postoje tri glavna tipa alkemije: *vanjska* (na metalima) ili *spagirija*, *unutarnja* (na čovjeku) ili *spiritualna* i *Ars magna*, *Veliko djelo*, poznata i kao »kraljevsko umijeće«. U tom trećem tipu radi se o istodobnoj preobrazbi materije i duha eksperimentatora, onoga koji izvodi alkemijski pokus.²

U ranoj fazi razvitka alkemije sve do Zosima (4. st.) i Olimpiodora (5. st.) alkemija se razvija na pretpostavkama platonizma, aristotelizma i egipatske tehnologije. To se prvenstveno odnosi na Platonovo gledište o metalima kao žitkim i taljivim vodama (*Timej*) te na Aristotelovo o nastajanju minerala i metala dimnim i parovitim isparivanjima u dubini Zemlje (*O nastajanju i nestajanju*). Pored toga Aristotelovo gledište o materiji kao bezobličnoj nositeljici svojstava otvorilo je mogućnost »oduzimanja« i »ugradnje« svojstava određenom metalu. Tako se na primjer olovu može »oduzeti« olovnost ili bakru bakrenost, a potom, prema pretpostavci da priroda teži ka savršenstvu, »ugraditi« savršenu srebrenost ili zlatost. Tako Stockholmski i Leidenski papirusi (3. stoljeće, ali prijepisi iz 1. stoljeća Pseudo-Demokritova djela *Physica kai mistika*) donose na temelju tih teorijskih pretpostavki samo alkemijske recepte, bez ikakve teorije i bez spiritualnih ili duhovnih konotacija. Ta rana faza odgovara tipu *vanjske* ili materijalne alkemije. Radilo se o umijeću taljenja metala i pravljenja legura ili slitina u boji zlata i srebra te o pravljenju umjetnih bisera i dragulja.

Veza između materijalne i duhovne alkemije započinje potragom za kamenom mudraca i eliksirom života. Ta potraga vezana je uz otkriće kemijskog postupka destilacije. Dio krutih i tekućih dijelova iz nekih kemijskih supstancija isparava, a potom se te pare preko hladila kondenziraju i prelaze u tekuće ili kruto stanje. Hlapljivi dio raznih kemijskih supstancija nazivao se duhom (*spiritus*). Stoga su se alkemičari u tumačenjima takvih pretvorbi priklanjali mističkim pogledima Perzijanaca i Kaldejaca, Kabali i osobito gnosticizmu. No ti pogledi još uvijek nisu bili vezani uz ono što nazivamo duhovnom komponentom alkemije.

Premda su već Zosim i Olimpiodor u svoje tekstove inkorporirali neke hermetičke poglede, hermetizam u kemiji dobiva potpunu zastupljenost tek

² Pierre Riffard, *Rječnik ezoterizma* (prijevod s francuskog R. Zdjelar), August Cesa-
rac, Zagreb, 1989, str. 213–214.

u doba renesanse. Razlog posezanja za dijelom hermetičkih gledišta leži prvenstveno u tome što su izostali rezultati planiranih kemijskih pokusa i što su pronađene metode za otkrivanje patvorenog zlata (zlatotopka). Stoga se pretpostavilo da je potrebno »nešto više«, duhovnije za alchemijsku pretvorbu, a »to više« odnosilo se na postignuće savršenstva duha onoga koji izvodi alchemijski pokus. Tu unutarnju, duhovnu alchemiju, alchemiju na čovjeku uvodi Petar Bono (1330). Radilo se o postupku *Ars magna (Veliko djelo)*, istodobnoj transmutaciji, preobrazbi metala u savršeno zlato i preobrazbi eksperimentatora u savršeno duhovno stanje. Pored hermetičkih pogleda u alchemiju se uvodi i uloga Isusa Krista u vidu pomoći u postignuću savršenstva duha i u vidu »zaštitnika« izvedbe *Velikog djela*. Istodobna preobrazba materije i duha uz pomoć Isusa Krista moguća je samo u slučaju kada se radi o eksperimentatoru koji je uspio postići razinu Kristova duha u svijesti. Takav čovjek ponizan je i ima »čistu dušu«.³

Kada govore o duhovnoj komponenti u renesansnoj alchemiji, povjesničari često koriste kao istoznačnice sljedeće sintagme: hermetička kemija (Julius Evola), kršćanski ezoterizam ili kristozofija (Réne Guénon) ili pak kozmičko kršćanstvo (Mirche Eliade). Prema R. Guénonu kažemo kršćanski ezoterizam, a ne ezoterično kršćanstvo jer: »nije posrijedi nikakav poseban oblik kršćanstva, nego unutarnji vid kršćanske tradicije«.⁴

Kršćanski ezoterizam odnosi se na sve ezoteričke pojave u svezi s Isusom, kršćanima i kršćanstvom kao religijskom i povijesnom činjenicom. Pri tome se inzistira na univerzalnoj ulozi Isusa Krista, obnovitelja čovjeka i kozmosa.

Kršćanski simboli smatraju se srodnima i gotovo identičnima mitskim, poganskim, kabalističkim i hermetičkim, pa se tako kršćanska tumačenja prilagođuju naucima antičkog nasljeđa.

³ Snježana Paušek-Baždar, »Neka alchemijska gledišta hrvatskih prirodoznanstvenika«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 61–62, Zagreb, 2005, str. 143–155, na str. 143–145.

⁴ Julius Evola, *Hermetička tradicija* (prijevod s talijanskog P. Štok), Fabula Nova, Zagreb, 2008, str. 288–230. Talijanski filozof J. Evola (1878–1974) svojim djelima pruža sveobuhvatan pregled hermetizma i njegovih odraza u filozofiji i prirodnim znanostima, uspoređujući drevne istine sa suvremenim pogledima. Uz francuskog filozofa Rénea Guénona bio je jedan od ključnih autora koji je zastupao tradicionalizam te intelektualnu podjelu između Istoka i Zapada. Vidi također: Serge Hutin, *L'alchimie*, Presses Universitaires de France, Pariz, 1951, str. 57–61.

U ovisnosti o temeljnoj naobrazbi, stečenom znanju i širini poznavanja gledišta svojih prethodnika i suvremenika, renesansni autori na različite načine određuju pratvar i tumače ulogu Isusa Krista u alkemijskoj pretvorbi. No svi oni uvjereni su da mogu proniknuti u prirodni proces stvaranja, a potom taj proces mogu usavršiti. To čini i naš autor Giulio Camillo Delminio u 15. i početkom 16. stoljeća. On polazi od nekih drevnih postavki pripisivanih Hermesu (npr. »kako gore, tako dolje«), a potom u svojim tumačenjima koristi »pomoć« Isusa Krista.

Za razliku od lažnih pravi alkemičari nastojali su dati teorijsko utemeljenje svoje vještine. Uz te teorijske temelje postavljali su etičke uvjete za svoje pokuse i promišljanja. To čini i Delminio. On smatra da transmutaciju materije može postići samo savršen čovjek, čovjek preobražena duha. Tek kad uspije svojim naporom, trudom i vjerom preobraziti svoj duh i postići unutarnje savršenstvo, on može postići i savršen rezultat u materijalnom svijetu, može pripremiti kamen mudraca, odnosno dobiti »dar Božji«. Ako se referiramo na Carla Gustava Junga, onda takav »dar Božji«, odnosno kamen mudraca djeluje ispravno jer ga koristi ispravan, istinit čovjek, čovjek savršena duha. Naime prema Jungu: »Ako neki pogrešan čovjek koristi pravo sredstvo, onda pravo sredstvo djeluje naopako«. Stoga kaže Jung, malo toga ovisi o metodi ili o postupku pripreme. Metoda je samo put kojim netko ide. Sve ovisi o čovjeku. Ukoliko se radi o pravom čovjeku, njegovo je vjerovanje vjeran izraz njegova bića, pa je on sposoban izabrati pravi put i pravu metodu za postignuće pretvorbe. U suprotnom slučaju, kada se radi o pogrešnom čovjeku, metoda je samo obmanjivanje, bježanje od vlastitog bića.⁵

Glavnina Delminijevih djela sadržava religijski sinkretizam, uz više filozofskih tradicija koje obilježavaju intelektualnu sredinu njegova doba.

Prema Lj. Šifler-Premec: »Od kabalističke i aristotelovsko-tomističke tradicije do postavki tipično renesansne prirodno-filozofske spoznaje svijeta, teži se korespondenciji kozmološkog, višeg nebeskog svijeta i nižeg svijeta.« I dalje: »Ono što opravdava takav Delminijev pokušaj povezivanja različitih sustava u jedinstveni zatvoreni sistem znakovlja, i ujedno ga omogućuje i pretpostavlja, jest kontinuitet hermetičko-gnostičke filozofije

---

⁵ Karl Gustav Jung, *Alkemijske studije*, knjiga 2 (prijevod s engleskog Z. Krasni), Atos, Beograd, 1997, str. 12. Jung se petnaest godina bavio istraživanjem alkemijskih tekstova. Pored studija najvažnije mu je djelo *Psihologija i alkemija*, Naprijed, Zagreb, 1984.

(teologije) koja živi već stoljećima u obliku komentara, izdanja i brojnih prijevoda«. ⁶

Istraživanje teksta njegova spisa *De Transmutatione* pokazuje da je taj tekst utemeljen na religijskom sinkretizmu te da u njemu, uz hermetičku, kabalističku i novoplatonističku tradiciju te uz kritiku Aristotelovih pogleda, osobito prevladava kršćanski ezoterizam.

Delminijev rukopis De Transmutatione

U okviru bavljenja alkemijskom problematikom naišla sam na Delminijeve rukopisne tekstove registrirane u katalogu izložbe o alkemiji koja je održana u Trstu 1986. godine. ⁷ U tom katalogu navedeno je da se u biblioteci Girolamini u Napulju nalazi Delminijev rukopis pod naslovom *L'interpretazione dell' arca del patto (Tumačenje škrinje saveza)*. ⁸ U prvom dijelu iznosi se ontološka hijerarhija bića preuzeta iz renesansnog novoplatonizma. Drugi dio, od svega četrnaest stranica (50–57 listova) čini zasebnu cjelinu i nosi naslov *Opera del detto Ms Giulio Camillo: De Transmutatione (Djelo narečenog gospara Giulija Camilla: O pretvorbi)*. Delminio nije koristio naziv alkemija. Za njega je alkemija jedna od triju vrsta transmutacija (pretvorbi), ona je »pretvoriteljica prirode«. Alkemičari su pak »filozofi koji se bave prirodnom transmutacijom« ili »pretvoritelji prirodnih stvari«.

Prema Delminiju ima tri vrste transmutacija: ona čovjekova duha u cilju sjedinjenja s Bogom i postignuća božanskosti, potom transmutacija riječi i na kraju transmutacija metala u savršeno zlato: »Tri su istinske pretvorbe, to jest božanska, ona riječi, kojom se bavi govornik i ona koja se tiče metala«. ⁹ U prvoj cilj je čovjeka koji stremi Bogu ukloniti iz sebe (uz Božju pomoć)

⁶ Ljerka Šifler-Premec, »Giulio Camillo Delminio (ličnost i djelo)«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 11–12, Zagreb, 1980, str. 133–153, na str. 136.

⁷ *Arte e Scienza, Alchimia la Tradizione in Occidente* (a cura di Mino Gabriele), Edizioni la Biennale, Realizzazione Electa Editrice, Venezia, 1986.

⁸ Delminio Giulio Camillo, *L'interpretazione dell' arca del patto. De Transmutatione*, Napoli, Biblioteca dei Girolamini (Cod. S. M. XXVIII). U katalogu se nalazi i bilješka da se isti Delminijev rukopis nalazi još i u biblioteci Trinity Collega u Dublinu, pod signaturom Ms: 2100.

⁹ *Opera del detto Ms Giulio Camillo, De transmutatione* (O pretvorbi). Transkripciju teksta i prijevod na hrvatski načinila je Snježana Husić. Vidi prijevod, početak teksta, str. 1.

sve nečisto i rođeno te postati beskonačnim ulaskom u božanski beskraj. U drugoj cilj je onoga koji želi vladati govorništvom ukloniti nečisto i rođeno te iznaći tvorevinu beskonačnu i vječnu. U trećoj cilj je pretvoritelja prirode (alkemičara) izdvojiti sjemensko (tvorbno) svojstvo, koje je beskonačno, iz nečistog i rođenog, koje je konačno, te zatim izvoditi bezbroj pretvorbi s tvorevinom. Pri tome Delminio daje najveće značenje upravo ovoj posljednjoj, transmutaciji metala, jer jedino ona može zornom učiniti prvotnu tvar ili pratvar, koja je mjesto i stjecište svih vrsta, svih naravi i svih supstancija: »Jer samo ona (alkemija) može našem osjetu podastrijeti prvotnu tvar u posvema nevinom stanju u kakvome je bila prije Adamova grijeha i u kojem će se naći nakon što sve nečisti sagore u ognju Božjeg suda«. ¹⁰ Upravo su središnja tema i sadržaj Delminijeve rasprave odgovor na pitanje kako je moguće spoznati ono što je našim osjetilima nespoznatljivo, kako otkriti ono skriveno i vечно istraživanjem prolaznih i konačnih stvari. No prije toga on nastoji proniknuti u proces stvaranja svih stvari svijeta, odnosno protumačiti nastanak kozmosa.

Polazeći od postavke da je sve jedno i sve je iz jednog te se istodobno pozivajući na riječi sv. Pavla iz Biblije, Delminio postavlja tezu da sve što stvara dolazi odozgo, a to što dolazi jedinstveno je. To je duh Kristov. On silazi na Zemlju s puninom duhovnih uzoraka ili modela kako bi nastali čovjek, životinje, biljke i metali. Sunce ga donosi na pasivnu zemlju i tako je čini sposobnom da rađa: »Proizlazi da ono što silazi odozgo i što je Kristov duh jest jedno i jedino, u kojem je punina svih ideja, stvaranje ljudi, životinja, biljaka, metala i svih stvari. Taj duh poput kiše i suhe vode silazi s nebesa nebom sve do ispod Mjeseca, te ga Sunce kad je najjače donosi na Zemlju, kako bi rodila u svekolikim raznolikostima što ih vidimo«. ¹¹

Tu ideju o Kristovom duhu kao sveoživljavajućoj sili Delminio je izložio i u svojim ostalim tekstovima, kao na primjer u *Ideji Teatra*. Tako E. Banić-Pajnić navodi: »I Camillo je čvrsto uvjeren da postoji jedna sveoživljavajuća sila u svijetu što sve povezuje (po platoničarima to je duša svijeta, po Camillu taj *spiritus vivificans* Kristov je duh, *spiritus Christi*; *Idea*, 71). Kristov duh najuže je povezan sa Suncem, preko kojega izljuje svoje utjecaje na niži svijet te pomoću njega 'čovjek i Sunce rađaju čovjeka'«. ¹²

¹⁰ Isto, prijevod, str. 1.

¹¹ Isto, prijevod, str. 2.

¹² E. Banić-Pajnić, *Smisao i značenje Hermesove objave*, Globus, Zagreb 1989, poglavlje »Giulio Camillo Delminio (1479–1544)«, str. 156–184, na str. 162.

Da bi dao što veće značenje prirodnoj transmutaciji, dakle alkemiji, Delminio u svom tekstu štoviše tumači »mehanizam« djelovanja Kristova duha. Naime pri spuštanju u pojedinačno postoje dva načina njegova djelovanja: jedan prije nego što dodirne zemlju, a drugi nakon što uđe u pojedinačno i podari mu oblik u kojem traje sve dok to pojedinačno ne propadne; tada se Kristov duh vraća u svoje prvobitno čisto, nerođeno, vječno i nepropadljivo stanje. Zadaća pretvoritelja prirode ili alkemičara upravo je u tome da eksperimentira pojedinačnim stvarima koje su nastale na ovaj drugi način djelovanja Kristova duha, njegovim »ulaskom u pojedinačno«. U tom drugom načinu, kaže Delminio, Kristov duh ne izražava prethodno želju čemu će podariti određeni oblik. Tako ulazi u pojedinačni oblik premda nije izrazio svoj naum: »svejedno se izrazio prilagođavajući svoju ideju ideji metala«. Pretvoritelj prirode, alkemičar nastoji doprijeti do Kristova duha, izvući ga i usaditi ideju savršenog metala (zlata) u bilo koji metal. Pri tome alkemičarova je duša preobražena, ona reflektira božanski duh. Afirmacijom božanskog u sebi božanski čovjek vlada nižim svijetom, pa tako i metalima.

Prije rada na transmutaciji metala, kaže Delminio, pretvoritelj prirode mora spoznati što je prirodi važno i koje su prirodne pojave od značenja za njegov rad. Naime ono što je za prirodu veliko i od najvećeg značenja za čovjeka je malo i beznačajno. Rad pretvoritelja prirode (alkemičara) tim je teži i osjetljiviji zbog toga što priroda započinje od općeg prema pojedinačnom, a pretvoritelj prirode ili alkemičar započinje »čišćenjem« pojedinačnog da bi došao do općeg: »Što je prirodi veliko, nama je maleno, tj. sjemensko svojstvo. A što je prirodi maleno, nama je veliko, tj. vrste i akcidenti koje i koja moraju propasti te valja čekati novi postanak. Svaki postanak ide od jednostavnog nebivanja do jednostavnog bivanja, a svako propadanje od jednostavnog bivanja do jednostavnog nebivanja. Želimo li istražiti jednostavno bivanje, otkrit ćemo da je našem umu najsitnije, a prirodi veliko, kao što se pokazuje u svim trima pretvorbama.«¹³ Misli se na božansku ili duhovnu, iskaznu ili govornu i alkemijsku pretvorbu.

Pratvar i pretvorba

Jedno od najdrevnijih tumačenja uloge duhovne komponente u alkemijskoj pretvorbi potiče od Marije Židovke iz 1. stoljeća. U njemu se kaže:

¹³ Delminijev tekst naveden pod 9, prijevod, str. 2.

»Otjelovite li netjelesne tvari, a da, pri tome ne učinite tjelesne tvari netjelesnima, neće uslijediti ni jedan očekivani rezultat«. Naime nakon što je supstancija uzdignuta na razinu duhovnoga, ona se mora ponovno povezati s tjelesnom supstancijom na takav način da »dva postanu jedno«. U suprotnom će rezultati biti samo korak do drugih oblika svijesti, bez izvorne veze s fizičkom razinom koja je prijeko potrebna za alkemijsku pretvorbu. Stoga je potrebno oblikovati posrednu ili posredne supstancije, koje su istodobno i »duhovne i tjelesne«. ¹⁴ Kako su za alkemijski pokus neophodne kako duhovne, tako i tjelesne sile, one se ne smiju udaljavati, već moraju konvergirati, kako bi se uzajamno mogle pomagati.

Nakon što je izložio proces stvaranja putem Kristova duha i jedinstvo sveoživljenog kozmosa, Delminio glavninu svoje rasprave posvećuje tumačenju prvotne tvari ili pratvari (*la materia prima*), koja je, po njemu, izvoriste kako tvarnog, tjelesnog tako i duhovnog, netjelesnog svijeta. Pri tome kritizira Aristotela i kaže: »Što je pratvar i kako je možemo pronaći među onim što je ne-ništa i ne-nešto, te kolike je stvari kriju. Pratvar je istinski čudesni zbiljski rod rodova i posebnih zbiljskih vrsta, a ne umišljenih, kakve su Aristotelove iznesene u javnost, budući da je spise iz Salamonovih knjiga čuvao za sebe kako se ne bi zamjerio velikom Aleksandru«. ¹⁵

Po alkemijskom nauku osnovne metale moguće je pretvoriti u srebro ili zlato tek onda ako se prethodno reduciraju na njihovu prvotnu tvar (*prima materia*). Duša u svom izvornom, nepatvorenom stanju čistog receptiviteta temeljno je jedno s prvotnom tvari čitavoga svijeta. »Na neki način ovo je drukčije izražena teorijska premisa ukupne alkemije – ona naime da makrokosmos i mikrokosmos korespondiraju jedno drugome. U isto vrijeme to je također i izraz cilja alkemijskog djela«. ¹⁶ Stoga je, kako za materijalnu tako

---

¹⁴ Aleksandrijska kemičarka Marija Židovka (1. st.) otkrila je parnu kupelj (*balneum Mariae*) i usavršila destilacijski aparat (hladilo). Njena kemija, pokusi i otkrića poznati su samo po navodima ponajprije Zosima (4. st.) i Olimpiodora (5. st.) te komentatora koji su iskoristili Marijin opis hlapljivih kemijskih tvari (grč. *pneuma*, lat. *spiritus*) za uvođenje duhovnih gledišta u alkemiju. Navedeni je citat iz Olimpiodorova teksta, koji ga je pripisao Mariji, a sačuvan je u prijepisu iz 10. st. leksikografa Suidasa. Vidi: P. D. Zacharias, »Chymeutika, the Real Hellenic Chemistry«, *Ambix*, br. 5 (1953), str. 98–125, na str. 116; D. Grdenić, *Povijest kemije*, Novi Liber i Školska knjiga, Zagreb, 2001, str. 176.

¹⁵ Delminijev tekst naveden pod 9, prijevod, str. 2.

¹⁶ Vidi: Titus Burckhart, *Alhemija, Znanost o kosmosu i znanost o duši* (prijevod s engleskog E. Kukavica), Sarajevo, 2005, str. 121.

i za duhovnu komponentu alkemije, najvažnije odrediti prvotnu tvar svih supstancija ili svih stvari.

Prema Delminiju osnovno svojstvo umjetne transmutacije, one koju izvodi čovjek, jest da ona, za razliku od prirode, ne započinje od općeg, nego od pojedinačnog: »Božji čovjek, govornik i pretvoritelj prirode (alkemičar) počinje od pojedinačnog i krećući se unatrag, uklanjanjem svih ostataka i svih iskvarenosti, pojedinačno svodi na opće«. Tako pretvoritelji prirode ili alkemičari oslobađaju stvari od svake iskvarenosti. Naime pratvar je, kaže Delminio, bila savršeno čista prije Adamova grijeha, gospodara svih stvari. No kada je on sagriješio, pratvar je navukla na se »hrđu i ljagu«, pa se iskvarela tako da to nije našim očima vidljivo, osim »filozofima koji se bave prirodnom transmutacijom«, dakle alkemičarima.

Prema Aristotelu najjednostavnija materijalna počela svijeta jesu: zemlja, voda, zrak i vatra. U njima se ostvaruje materija (*hylé*), sjedinjena s primarnim svojstvima (toplo, hladno, suho, vlažno), koja joj daju oblik (*eidos*) počela. Sve stvari sublunarnog, zemaljskog, propadljivog dijela svemira sastavljene su od tih četiriju počela. No supralunarni, nebeski, vječni dio svemira sastoji se od vječnog počela »kvintesencije« ili etera. Ta tvar je suptilna, savršena i vječna; ni djelatna, ni trpna. Za nju se ne može reći niti da nastaje, niti da raste, niti da propada: »Nebeska tijela, koja Aristotel često opisuje kao 'božanska tijela', načinjena su od posebne tvari, petog elementa ili 'kvintesencije'; jer postoji jedno drugo tijelo, odvojeno od tjelesa koja su ovdje oko nas, čija je narav uzvišenija u tome što je ono udaljenije od donjeg svijeta«. A »djelatnost je onoga što je najbožanskije da misli i da se koristi svojim umom, tako da nebeska tijela, budući da su božanska, moraju biti živa i umska«. ¹⁷

Po Aristotelu postojanje određenog počela s određenim svojstvima u nižem svijetu pretpostavlja postojanje supstrata prijemljivog za kvalitete ili svojstva. Taj je supstrat *prima materia* koja je bez ikakve kvalitete ili svojstva: neodređena, nevidljiva, bezlična: »Kao što naravoslovci kažu, postoje dva načina. Prvi postavljaju *jedno* kao tijelo koje je podmet – ili jedno od ono troje (voda, zrak, oganj) ili što god drugo koje je gušće od ognja a rjeđe od zraka – a zatim tvore ostale stvari načinjujući mnoštvo s pomoću gustoće

¹⁷ Vidi: James E. Bolzan, »Chemical Combination According to Aristotele«, *Ambix*, 23, London, 1976, str. 134; Jonathan Barnes, *Aristotel* (prijevod s engleskog F. Grgić), Kruzak, Zagreb, 1996, str. 107–108; Aristotel, *O nebu*, Moderna, Beograd, 1989, 269b 14–16.

i rjetkoće (koje su pak protivnosti, te općenito suvišak i manjak, kao što Platon kaže da je ‘veliko i malo’, osim što on od tih čini tvar a od *jedno* oblik, dok je njima *jedno* koje je podmetnuto tvar, a protimbe razlike i oblici)«. I dalje: »Naime, podmet je počelo i čini se da je prije onoga što mu se pririče. Uz to, mi kažemo da bivstvo nije oprečno bivstvu. Kako bi onda iz ne-bivstva moglo bivati bivstvo? Ili kako bi ne-bivstvo bilo prije bivstva. Stoga, ako tkogod prihvaća kao istinit i onaj prvi dokaz i ovaj, nužno je – ukoliko želi zadržati oba dokaza – postaviti štogod treće kao podmet protimbama, kako govore oni koji kažu da je Sve neka jedna narav, npr. voda ili oganj ili ono što je između njih. I čini se kao da je bolje prihvatiti *između*. Jer su oganj, zemlja, zrak i voda već isprepleteni suprotnostima. Stoga i ne čine nerazborito oni koji podmet postavljaju različitim od tih«. ¹⁸ Dakle prvotna je tvar podmet koji »nosi« priricane attribute ili svojstva. Prema Delminiju pak prvotna tvar je stvorena, a ne rođena, pa je stoga vječna. Ona je jedna te ista za nebeski i zemaljski svijet, za vječne i za propadljive stvari. Delminio određuje prvotnu tvar, pratvar tako da kaže: »Prvotna tvar je onaj najopćenitiji rod, glavni u logici i prirodnoj filozofiji, a zove se pratvar, jer je bila prvo od Boga stvorena, a ne rođena. Od njezina najčišćeg dijela načinio je razumnu narav. Od manje čistog nebesa. A od najgrubljeg, ovaj svijet«. ¹⁹ Bog je u pratvar usadio, kaže Delminio, ne samo sva sjemenska svojstva već i onu prirodnu toplinu što je duhom zovemo i što plodnima čini sjemenska svojstva.

Pratvar u sebi potencijalno nosi četiri počela i potencijalno sadrži sve oblike zemaljskog svijeta. Zadaća transformatora prirode ili alkemičara jest da »otkriju« pratvar u njezinu izvornom obliku. Tako će »pretvoritelji prirodnih stvari« moći »vidjeti« pratvar onako kako ju je Bog stvorio. Stoga su rijetki oni koji je mogu spoznati.

Pitajući se je li pratvar vidljiva ili nevidljiva i je li uopće spoznatljiva, Delminio se poziva na početak Aristotelove *Metafizike* i osporava njegovu vjeru u važnost uloge osjeta u filozofiji. On navodi da za spoznaju vječnih stvari ne trebamo osjete, kao što je mislio Aristotel. Stoga se poziva na Hermesa Trismegistosa, koji je na početku *Poemandra* naveo da je za motrenje vječnih stvari potrebno umrtviti tjelesne osjete, snom ili vinom, a potom pri-

¹⁸ Vidi: Aristotel, *Fizika* (prijevod s grčkog T. Ladan), Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1987, 187a 11–20; 188a 30–35; 189b 1–6. Vidi također: Branko Bošnjak, *Povijest filozofije*, knjiga druga, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1993, str. 28–63.

¹⁹ Delminijev tekst naveden pod 9, prijevod, str. 3.

bjeći pronicavosti uma. No Delminio ne odobrava u potpunosti ni Hermesovo gledište, pa kaže: »Ipak, progovorivši o Bogu, čak ni taj Hermes po mom sudu nije točno pogodilo. Stoga što za spoznaju raznih značenja i zbiljskih činova treba napustiti osjete i pribjeći pronicljivosti uma, ali kada se radi o božanskim stvarima, treba se odreći svog ponosa s obzirom na pronicivost uma«. Da bi opravdao tu tvrdnju, navodi stihove talijanskog nabožnog pjesnika iz 13. stoljeća Iacoponea Todija, koji glase: »Ako je umno činjenje posve umrtvljeno i u Bogu ushićeno, tako da nije u samome sebi, bez sebe ostaje u beskonačno smješteno«. ²⁰

Tako Delminio, kroz kritiku Aristotelovih pogleda o osjetima i Hermesovih pogleda o pronicivosti uma, pribjegava Božjoj milosti. On navodi da pretvoritelj prirode ili alkemičar može pratvar spoznati samo duhovnim očima, po Božjoj milosti: »...jedino će istinski pretvoritelj, a ne patvoreni moći vidjeti prvotnu tvar, odvajajući otpatke i iskvarenosti od bilo kojeg počela«.

Pratvar je dakle bit ili »ekstrakt« počela. Pri tome, kaže Delminio, treba se voditi Aristotelovim načelom jednostavnosti: nastajanje je od jednostavnog nebivanja do jednostavnog bivanja, a propadanje obrnuto od jednostavnog bivanja do jednostavnog nebivanja. Istinska transmutacija, bila ona prirodna ili umjetna, motri propadanje i nastajanje *simpliciter* (jednostavno), a ne *secundum quid* (po nečemu). Stoga u slučaju kada propadanje bude jednostavno može se doći do pratvari: »I budu li je željeli pronaći, oslobodit ćemo je od druge tvari, koja je sastavljena od četiriju proizvoljnih počela i od svih drugih iskvarenosti što uz to idu, pa Božjom milošću, uklonivši sve smetnje i nečisti što ih sadrži svako od četiriju počela, doći će do duha svakoga od četiriju, a to je najčišći dio svakoga od njih. A iz njihova spoja izvući će peto, koje čini *kvintescenciju*, zvanu također nebo i kraljevstvo, zbog čega se čita *Regnum dei quod intra vos est*. I to je pravi put za istraživanje prvotne tvari, ne tjelesnim očima, nego duševnim«. ²¹

Zaključak

Prihvatajući novoplatonističke poglede, Delminio se razilazi od Aristotela osobito u shvaćanju pratvari (*prima materia*) svijeta. Naime prema Aristotelu iz prvotne (»podmetnute«) tvari zemaljskog, propadljivog, sub-

²⁰ Isto, prijevod, str. 5 i bilješka 12.

²¹ Isto, prijevod, str. 6.

lunarnog dijela svijeta kombinacijom svojstava (topline, hladnoće, suhoće i vlažnoće) nastaju četiri temeljna počela toga svijeta: zemlja, voda, zrak i vatra. Prativar nebeskog, supralunarnog, savršenog i nepromjenjivog svijeta jest »kvintesencija«. No prema Delminiju moguća je prisutnost »kvintesencije« i u zemaljskom dijelu svijeta, pa je ona pratvar cjeline svijeta. Upravo preko »kvintesencije« kao pratvari i Kristova duha, koji joj je korespondentan, moguće je jedinstvo velikog, makrokozmosa i malog, mikrokozmosa svijeta.

Dakle, prema Delminiju, kada se dođe do savršeno čistog dijela, duha svakog od četiriju počela, taj duh čini kvintesenciju ili pratvar, koja je izvorište svih stvari i stjecište svih sila i na nebu i na Zemlji. Ta »kvintesencija«, pratvar stvorena je, a ne rođena, pa je stoga vječna i nepropadljiva. Ona je konstanta ne samo supralunarnog (nebeskog) nego i sublunarnog (zemaljskog) svijeta. Spoznati se može samo duševnim očima po Božjoj milosti. To je ono alkemijsko savršenstvo duha kada čovjek gubi sebe i u njemu prebiva Krist. Tim stanjem duha moguće je postići i materijalno savršenstvo. Tek tada, ako se referiramo na Junga radi se o istinskom čovjeku, alkemičaru, koji posjeduje sposobnost za umjetnu pretvorbu, za transformaciju prirodnih stvari, nesavršenih metala u savršeno zlato.

Tako je tek nakon duhovnog moguće i materijalno savršenstvo. Zlato korespondira zlatom, izvornom stanju duše koja reflektira božanski duh u njegovoj biti. Stoga vještinu spravljanja zlata poznaju samo odabrani, a to su oni koji su u stanju spoznati prvotnu tvar svih stvari, kako tjelesnih tako i netjelesnih. Takvi mogu vladati nižim svijetom, a njihova vještina obavijena je velom tajne. To su, prema Delminiju, »pretvoritelji prirode« ili »filozofi koji se bave prirodnom transmutacijom«.

Delminijeva transmutacija prirode pokazuje analogiju događanja u materiji s promjenama u čovjekovu životu. Njena duhovna komponenta pretpostavlja da su promjene u materiji istovjetne promjenama u duhu alkemičara, eksperimentatora. Stoga Delminijeva transmutacija razumijeva prirodu kao jedinstvenu cjelinu koja uključuje duhovno i materijalno. Takav pristup razumijevanju prirode može biti vrijedan i u suvremenim promišljanjima, a ne samo onima u prošlosti.

Nakon istraživanja Delminijeva teksta *De Transmutatione* možemo reći da je on, na raskrsnici Aristotelovih, hermetičkih, kabalističkih, gnostičkih, novoplatonističkih, a osobito kršćanskih gledišta oblikovao vlastito uporište. U obzoru novoplatonizma i doba u kojem je djelovao on je, na temelju teorije korespondencije makrokozmosa i mikrokozmosa, utemeljio svoja

gledišta o prvotnoj tvari te o ulozi i značenju Isusa Krista u totalitetu svijeta. Delminijeva »kvintesencija« uporište je čitavog svemira, temelj i nižeg i višeg svijeta. Izloživši svoja izvorna gledišta o njoj transmutaciji pokazao je koliko je u alkemiji, osim materijalnog, važan i duhovni moment.

DE TRANSMUTATIONE

JEDNOSTAVNI SHEMATSKI PRIKAZ

OPĆE:

Eficient (sila) = Kristov duh

Temeljna netjelesno/tjelesna supstancija neba i zemlje = pratvar

POJEDINAČNO:

Nesavršeni metal + umijeće čovjeka savršena duha = pratvar

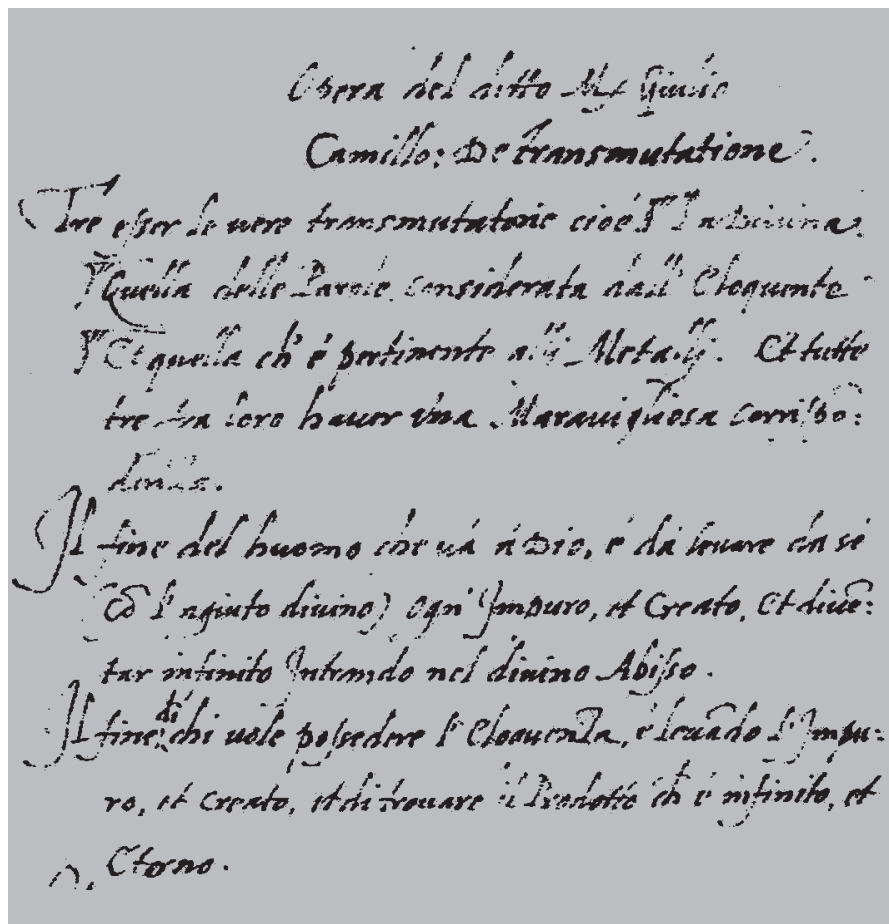
pratvar metala + nadahnuti pokus = zlato = »izvorno zlato duše«

GIULIO CAMILLO DELMINIO AND THE SPIRITUAL COMPONENT OF ALCHEMY

Summary

In the treatise *De Transmutatione* Delminio stated that there existed three sorts of transformation: The divine transformation, the speech transformation, and the natural (alchemic) one. He called the alchemists »transformers of natural things« or »philosophers who perform natural transformation«. Unlike the general creation of the world, which he explains by the incorporation of the spirit of Christ from »above« to the »below«, from the universal to the singular, the »transformer philosophers« initiate their experiments from »below« to the »above«, from the universal to the singular. Just a few of them, the ones who can understand the primordial matter, can achieve results. This is the central theme of Delminio's text. That is, he first shows that the primordial matter is not the same for him as for Aristotle. He believed that it could be cognized in the context of Hermeticism, yet he eventually concluded that this is only possible to achieve by an »insight«, a gnosis. However, this insight may only be reached by the chosen ones, the ones in whose spirits dwells the spirit of Christ, who possess completely pure souls, in the same way that the primordial matter is pure. This interpretation was also Delminio's base for the following statement: *Regnum Dei quod intra vos est* (The Kingdom of God which is in you).

Key Words: The spirit of Christ, the primordial matter, the four elements, Aristotle, Hermes, transformation, natural philosophy

Delminijev spis O pretvorbi

OPERA DEL DETTO MS GIULIO CAMILLO: DE TRANSMUTATIONE

Tre esser le vere transmutatorie cioè la Divina, quella delle Parole, considerata dall'Eloquente et quella ch'è pertinente allj Metalli. Et tutte tre fra loro haver una Maravigliosa corrispondenza.

Il fine del huomo che vā à Dio, è di levare da sé (con l'ajuto divino) ogni Impuro, et Creato, et diventar infinito Intrando nel divino Abisso.

Il fine di chi vole possedere l'Eloquenza, è levando l'Impuro, et Creato, et di trovare il Prodotto ch'è infinito, et Eterno.

Il fine del transmutatore naturale, è di sligare, la virtù seminaria, che è Infinita, dal Impuro, et Creato, che è finito, et non [retenir?] poi da fare transmutatione senza numero col prodotto.

La differenza che è tra le prodottionj, et le Creationj, è medesimamente tra le cose prodotte, et le Create. Le cose prodotte, non solamente esser coperte, dalle create, ma ancora da [...] Impurità dopo il peccato d'Adamo.

Fa disegno in [...] delle tre transmutatorie, che da tutte non solamente sia levato l'Impuro, ma il Creato ancora sì che resti conservato il solo Prodotto.

Soffistica esser quella transmutatione dove resta alcuna parte de Impuro, o di Creato, il che si prova, nella Religione, nella dissolutione della Eloquenza, et in quella dellj Metallj. Per la qual cosa pochi sono li veri Religiosi, pochi li eloquenti, et pochissimi li veri transmutatorj de Metallj. Ma molti apparenti in tutte Arte.

Laude della transmutatione Divina, per la quale l'huomo diventa esso Dio, et come.

Laude della transmutatione, dell'Eloquenza, la qual nelle Parole, che paiono Caduche, fā vedere, prodotione et Eternità, corrompendo, et dissolvendo, le perfette scritture antiche, con la conservation delle forme. Lume da pochi veduto.

Laude della transmutatoria Naturale, la qual cosa fra tutte le altre, si puo far vedere, non parole, ma cose prodotte, et non create. Impero che può sola, mettere sotto al nostro senso, la Materia prima nel statto Inocentissimo nel qual era avantj il Peccato di Adamo, et nel quale si trovera dopo che tutte le Impurità saranno consumate dal fuoco del giuditio Divino. Degno de ammirazione, non che di Laude esser coluj che perviene al vedere, in che

statto era il giovine Mondo, prima che contrahesse le Impurità, et in che si trovera dopo l'Universal purgatione. Degno d'Acerbo suplicio, non pure di biasmo, esser coluj che disperato di poter conseguir tanta Laude, dia opera allj [sopristicj?].

Così come nella Divina transmutatoria, l'Infinito che è Dio, è nostro ricetta, così nella transmutatoria della Eloquenza, mirar [crediamo?] un'Infinito ricetta delle eterne essentie, per conservar li prodottj, che sono medesimamente Infinitj. Et nella Naturale, la Materia prima esser luoco, et ricetta de tute le specie, de tutte le Nature, et de tutte le sustanze.

Che cosa sia materia prima, et come la possiamo trovare fra il non Niente, et il non qualche cosa, et quante cose l'ascondano. La materia prima esser [...] ed [l'istessa?] essere il vero genere amiratissimo reale dellj generi [...], et delle spetie specialissime realj, et non chimeriche, quale sono quelle d'Aristotele, mosse nel publico, reserbando li scritti tratti dallj libri de Salamone per sé, per non far dispiacere al grand'Alessandro. negli individuj esser tutte le cose prodotte. La retrogradatione esser necessaria, in ciascuna delle tre transmutatorie. Impero che, quantunque la Natura incomincie dal Generalissimo dove sono conservate le essentie, le Nature, et le Sustanye delle cose, et finisca per mezzo dellj subalternj delle specialissime specie, et ne gli Individuj, nondimeno l'huomo de Dio, et l'eloquente, et il transmutatore della Natura incomincia dal Individuo, et retrogradando, col levamento de tutte le spoglie, et de tutte le alterità, reduce nel Generalissimo. Quello ch'è grande alla Natura è esser picciolo à noj, cioè la virtu seminaria. Et quello ch'è picciolo alla Natura esser grande à noj, cioè la [dismostrazione?] delle spetie, et dellj accidentj, le quale, et lj qualj deno venire alla corruptione, e si ha d'aspetare nova generatione. Ogni generatione andar dal semplice non esser, al semplice essere: et ogni corrotione dal semplice esser, al semplice non essere. Il qual semplice essere se lo voremo Investigare troveremo essere minimo al nostro Intelletto, et grande alla Natura sì come si prova in tutte tre le transmutatorie. La transmutatoria Divina haver tre principj. Il Contrario.

Quicquid generat venit ex Alto. Se questo che genera viene da Alto, de necessità è unico, ovvero Multiplice. Se tu diraj Multiplice, adunque saraj costretto a dire diverse Potestà venir da alto et far diverse cose, quale vegiamo in questo Mondo. Ma in sit che Paolo dica, Placuit in eo, omnem plenitudinem inhabitare. Et altrove Quonim constituit heredem universorum. Et altrove Omnia in uno. Segue che quello che descende dal Alto che è lo spirito de Christo, sia uno solo, nel quale è la plenitudine, de tutte le Idee, de

far huominj, Animalj, Piante, Metallj, et ogni cosa. Questo spirito a guisa di Piova, et di Acqua [secca?] discende dal sopra Celeste [per?] il Celeste per fino sotto il [...] della Luna, et fasse portare dal Sole, quando ha maggior virtù verso la Terra, per farla generare, in tutte diversità che vediamo. Quantunque questo spirito de Christo trovi la terra ignuda, et spogliata de tuttj li suoi ornamenti dal passato inverno, nondimeno facendo venire la primavera, con la plenitudine sua, unico discende per far produrre la terra, con tutte le varietà che vagiamo pertinente a Piante, Mineralj, et Animalj. Né questo adviene per che la terra, per sé [...] queste semenze, essendo del tutto passiva, ma per ricever dal spirito universale, et unico de Christo le caggionj, et le Potesta, de tutte le Idee, cioè forme de tutte le cose che vediamo create. Imaginamocj adunque lo spirito de Christo unico discendere da alto verso la terra, con la Plenitudine dellj modellj spiritualj per far Piante, Metallj, et Animalj. Dico che nella discesa, discende in una potesta libera, et Ampla, non legatta ancora ad alcuno Individuo e come tocca la terra per dar figura al Individuo per questo dura nel Individuo, se [priva?] della sua universalitate, per fin che per dissolutione ritorna al suo universale.

Sono adunque due diverse vie di poterlo havere. L'una avantj che tochi terra. Et l'altra dapoi che gl'è intrato in alcuno individuo. Et per questa seconda via habbiamo bisogno de grandj Artificij per ritirarlo dalla prigionia a primiera liberta; né è meraviglia se più longo tempo le bisogna per fornir l'opera [...] mentra la levano dal universale. Perché esso nella sua universalità non s'era ancora dechiarato a cui volesse dare segnalata forma, per la quale lontananza di applicatione ha bisogno dellj [...] [...]. Ma quando è già entratto sotto alcuna forma de Individuo quando bene non havesse fornito il suo intento, nondimeno s'è accusato inclinando la ragione della Idea al Metallo. Et per tal caggione fa l'opera più breve. In quo sunt omnes sapientiae et scientie Tesaurj Absconditj.

La Materia prima è quel genere generalissimo principe nella logica et Filosofia reale et chiamassi Materia prima cioè che fu la prima cosa da Dio prodotta et non creatta. Della purissima parte della quale fece l' [...] et la Natura rationale. Dell'altra men pura i Cielj. Et dell'altra più grossa questo Mondo.

Nella qual materia prima misse non solamente tutte le virtù seminarie, ma quel calore naturale che spirito chiamiamo. Et nel [...] della Eneida, la ditta materia prima è chiamata [...], et il detto calore spirito. [...] fa feconde le virtù seminarie, secondo Aristotele nel [...] de gli Animalj. Dice adonque così Virgilio.

[...] [...], et terras, [...] siguentes,
[...] globum Lune, [...] Astra,
Spiritus [...] Alit, totamque infusa per Arctus,
[...] agitat Mollem, toto se corpore miscet.

La qual materia prima, avanti che Adam peccasse non haveva contratta machia alcuna, ma peccando Adam fatto signore de tutte le cose contrasse ancor rugine, machia, et alterità, la detta materia sì che non può esser dallj occhi nostri veduta, se non dallj Filosofi, della Natural transmutatoria. Mentre [...] tutte le alterità della cosa che desiderano la scaricano da ogni [graveza?].

Dessi la materia prima esser chiamata prima, perché fu [...] prodotta et non creata. Imperò che prodotte si chiamano le cose che [...] sempre rimangono. Ma create quelle che spesso si generano et si corrompono. Et ancor prima si chiama riguardo della [...] la quale è la creata imperò che è composta de quattro Elementj che hora insieme alla compositione d'uno individuo se mescolano, hora alla sua destrutione si dissolveno. Adunque in questa imagine de Protheo se collocara la materia prima con tutte le essentie, le Nature, et le sustantie delle cose che sono eterne, et insieme lo spirito prodotto et anche le virtù ministrare et ministrantj. Le ministrare sono tre, cioè la generativa, la nutritiva et l'augmentativa. Ma le ministrante et serve delle predette sono quattro, cioè l'apetitiva, la retentiva, la digestiva et l'expulsiva.

[...] [...] ancor la forma per esser la materia prima [...] de tutte le forme. Et anco la privatione che è il terzo principio dellj principij naturalj messo da Aristotele. Et [...] dopo queste collocar ancora la Natura, se [...] considerate le parole predette quando io dissi che li transmutatorj delle cose naturale [potranno?] vedere la materia prima nel esser che Dio la produsse, sarà inteso quel luoco de Virgilio mentre finse Protheo non havere resposo se non ritornato al primo volo. Del quale prima disse Ovidio.

Ante Mare, et terras, et quod tegit omnia coelum,
Unus erat, toto Naturae vultus, in orbe
Quem dixere caos, rudis, indigestaque Molles,
Nec qui[...] nisi pondus [...], congestaque [...],
Non [...] [...] discordia semina rerum

Il qual [...] contrasse molte spoglie, et molte alterità dapoì il Peccato d'Adam, ma solamente la sopradetta Materia [...] accidentj è nella rotta della generatione et della corrotione. Dal qual discorso si può comprendere la materia prima non esser visibile. Et non essendo visibile, [...] [...] non poter dar via alla Filosofia reale, ma alla Chimerica. Ancora Aristotele faceva tanto conto de senso nella Filosofia, che del principio della Methafisica dica Quapropter sensum [...] pro ceteris sensi[...] amamus, quia [...] [...] differentias nobis estend[...]. Et pur voi parlare delle cose sopra naturalj, alle qualj il senso non giunge. Ma Mercurio Trismegisto nel principio del Pi[...]ndro, volendo mostrare come entrò alla [speculatione?] delle cose eterne si [...] da sensi dicendo: Sopitis iam sensibus corporeo, volut [...] qui somno, aut vino gravantur. Et così fatto vedere, attribuisce [...]cuteza della mente. Et nondimeno entrando a parlare de Dio, neanche esso Mercurio, per mio avviso, giunse al segno. Imperò che [...] [...] alla cognitione dellj vari sensi et realj atti fa bisogno abandonare i sensi, d'adoperare l'acutezza della mente, delle cose divine, essa acutezza della mente, de perdere il suo orgoglio, nella maniera che disse il spiritual Monaco:

Se l'atto della Mente
 È tutto consopito,
 In Dio, [...] rapito
 [...] sé non si ritrova,
 De si riman [...]
 [...] nel Infinito.

[...] [...] venire alla cognitione della materia prima non abbiamo bisogno de sensi, come crede Aristotele [...] [...] Virgilio, mentre finge Cirene Dea introdurre [...] nella [...] de Protheo, disse queste misteriose parole, [...] a lumine. Hor fatto ritorno a quel ch'io dissi che la materia prima è ricetta, de tutte le essenze, de tutte le Nature, et de tutte le sustanze delle cose, perché de esser il ricetta et [proportionato?] allj [ricevuti?] et in sé collocate, di che [have?] [...] similitudine queste nostro theatro fabricate nella virtù delli Pianeti (li qual sono eterni) è [...] in sé [...] consiste de tutte le cose, in Eterna virtù prodotte, et non create. Perché non è destinata a una cosa più che a un'altra, [maj?] ciascuna sta nel universale, che si eterna, e così si comprende le [collationj?] fatte da [...], et [...] [...] antiqui, [...] [...] non [...] [...] [...] eterna similitudine, per ciò che erano in [...] corrotibile, et medesimamente li collocatj erano corrotibili [...] esse non [...] [...] [...]

corrotibile [...] che [...] di [...] et [...]. Et così li lor collocatj havevano proportione, et li luochi. Ma noi volendo collocare cose eterne prodotte, et non create habbiamo, ancora luoco pro[...] ricetto eterno et non creato che è la fabrica del theatro.

Et per brevemente dire, il solo transmutatore vero, et non [so?]phistico, potrà [vedere?] la materia prima, separando le spoglie, et le alterità da qualunque elemento. No ut Philosophiis loquar secundum quid. Sed simpliciter. Imperò che Aristotele prova la generatione esser, de simpliciter non esse, ad simpliciter esse. Et la corrottione, de simpliciter esse, ad simpliciter non esse. Et quando dice simpliciter, non dice secundum quid. Adunque, la transmutatoria vera, o sopranaturale, o naturale mira la corrottione, et la generatione simpliciter, et non secundum quid. Perché quella che è secundum quid, è sophistica. Et quando sarà corrottione simpliciter giongerano alla materia prima. Et [volen?]dola trovare, la spoglieremo della seconda materia che è la composta dellj quattro Elementj generabilj, et de tutte le altre compagne alterità, et levando via per gratia de Dio tutte le graveze, et impurità che ha ciascuno dellj quattro Elementj si giongerà allo spirito de ciascaduno dellj quattro che è la parte purrissima de ciascuno. Et si trarà dalla union de quellj un quinto, che fa la quinta essenza chiamata ancora Cielo, et Regnum, il perché si leggie Regnum Dei quod intra vos est.

Et questa è la vera via da indagar la Materia prima, non da gli occhi del corpo, ma da quellj dell' Anima.

Il fine.

DJELO NAREČENOGA GOSPARA GIULIA CAMILLA: O PRETVORBI

Tri su istinske pretvorbe, to jest božanska, ona riječi, kojom se bavi govornik, i ona koja se tiče kovina. A između svih triju postoji čudesna podudarnost.

Cilj je čovjeka koji stremi Bogu ukloniti iz sebe (uz Božju pomoć) sve nečisto i rođeno te postati beskonačnim, ulaskom u božanski beskraj.

Cilj je onoga koji želi vladati govorništvom ukloniti nečisto i rođeno te iznaći tvorevinu beskonačnu i vječnu.

Cilj je pretvoritelja prirode izdvojiti sjemensko¹ svojstvo, koje je beskonačno, iz nečistog i rođenog, koje je konačno, te ne [prestati?] zatim izvoditi bezbroj pretvorbi s tvorevinom.

Ista razlika kakva je između tvorenja i rađanja vlada između stvorenih i rođenih stvari. Stvorene stvari nisu samo prekrivene rođenima, nego također [...] nečisti nakon Adamova grijeha.

U [...] iznosi osnovu za sve tri pretvorbe, da iz sviju ne bude samo uklonjeno nečisto, nego također i rođeno, tako da ostane samo tvorevina.

Patvorena je ona pretvorba pri kojoj ostane dio nečistog ili rođenog, što se pokazuje u religiji, u rasulu govorništva i u onome kovina. Stoga je malo istinskih vjernika, malo govornika, a nadasve malo istinskih pretvoritelja kovina. No mnogo prividnih u svim umijećima.

Pohvala božanske pretvorbe, po kojoj sâm čovjek postaje Bogom, i kako.

Pohvala pretvorbi u govorništvu, koja u riječima što se čine prolaznima na vidjelo iznosi stvaranje i vječnost iskrivljujući i rastvarajući savršene drevne spise uz očuvanje oblikâ. Luč što je malobrojni prepoznaju.

Pohvala prirodnoj pretvorbi, što se između svih ostalih može zornom učiniti; ne riječi, nego stvari stvorene i nerođene. Jer samo ona može našem osjetu podastrijeti prvotnu tvar u posvema nevinome stanju u kakvome je bila prije Adamova grijeha i u kojemu će se naći nakon što sve nečisti sagore u ognju Božjega suda. Divljenja vrijedan, kao i pohvale, ima biti onaj koji dođe do toga da vidi u kakvome je stanju bio mladi svijet prije nego što se okaljao nečistima i u kakvome će se naći nakon općeg pročišćenja. Ljute

---

¹ Vjerojatno: tvorbeno (nap. prev.).

muke vrijedan, a nekmoli pokude, ima biti onaj koji u očajničkoj želji da zasluži tolike pohvale bude izrađivao [patvorine?].

Kao što je u božanskoj pretvorbi beskonačnost, koja je Bog, naše stjecište, tako u pretvorbi govorništva [vjerujemo?] razaznavati beskonačno stjecište vječnih biti, u svrhu očuvanja tvorevina koje su jednako tako beskonačne. A u prirodnoj, da je prvotna tvar mjesto i stjecište svih vrsta, svih naravi i svih supstancija.

Što je prvotna tvar i kako je možemo pronaći među onim što je ne-ništa i ne-nešto, te kolike je stvari kriju. Prvotna je tvar [...] i [ista?] je istinski čudesni zbiljski rod [...] rodova i posebnih zbiljskih vrsta, a ne umišljenih, kakve su Aristotelove iznesene u javnost, budući da je spise iz Salomonovih knjiga čuvao za sebe kako se ne bi zamjerio velikom Aleksandru. Sve su stvorene stvari u pojedinačnome, i kretanje unatrag nužno je u svakoj od triju pretvorbi, jer premda priroda počinje od općeg, u kojemu se čuvaju biti, naravi i supstancije stvari, te završava podređenim u odnosu na posebne vrste i pojedinačnim, svejedno Božji čovjek, govornik i pretvoritelj prirode počinje od pojedinačnog i krećući se unatrag, uklanjanjem svih ostataka i svih iskvarenosti, svodi na opće. Što je prirodi veliko, nama je maleno, to jest sjemensko svojstvo. A što je prirodi maleno, nama je veliko, to jest [pokazivanje/manifestacije?] vrstâ i akcidenata, koje i koji moraju propasti te valja čekati nov postanak. Svaki postanak ide od jednostavnog nebivanja do jednostavnog bivanja, a svako propadanje od jednostavnog bivanja do jednostavnog nebivanja. Želimo li istražiti to jednostavno bivanje, otkrit ćemo da je našem umu najsitnije, a prirodi veliko, kao što se pokazuje u svim trima pretvorbama. Tri su načela božanske pretvorbe. Suprotnost.

*Quicquid generat venit ex Alto.*² Ako to što stvara dolazi odozgo, nužno je jedinstveno ili mnoštveno. Ako kažeš mnoštveno, prisiljen ćeš biti reći da odozgo dolaze različite moći i da čine različite stvari, kako to vidimo na ovome svijetu. No kako Pavao kaže: *Placuit in eo, omnem plenitudinem inhabitare.*³ A drugdje: *Quoniam constituit heredem universorum.*⁴ I

² Što god stvara, dolazi odozgo. (Nap. prev.)

³ Kol 1,19; taj biblijski ulomak, koji se odnosi na Krista, u *Vulgati* zapravo glasi: »quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare«; a u hrv. prijevodu (svi navodi iz Biblije prema izdanju *Jeruzalemska Biblija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996): »Jer svidjelo se Bogu / u njemu nastaniti svu Puninu«. (Nap. prev.)

⁴ Heb 1,2: »quem constituit heredem universorum«, tj. »Njega postavi baštinikom svega«. (Nap. prev.)

još drugdje: *Omnia in uno*.⁵ Proizlazi da ono što silazi odozgo i što je duh Kristov jest jedno i jedino, u kojemu je punina svih ideja, stvaranja ljudi, životinja, biljaka, kovina i svih stvari. Taj duh poput kiše i [suhe?] vode silazi s nebesa nebom [?] sve do ispod [...] Mjeseca, te ga Sunce kad je najjače donosi na Zemlju kako bi rodila u svekolikim raznolikostima što ih vidimo. Premda taj Kristov duh nalazi zemlju golom i lišenom svih uresa nakon zime, svejedno, dovodeći proljeće, svojom puninom jedini silazi da zemlju učini sposobnom da rađa, u svim raznolikostima što ih vidimo među biljkama, mineralima i životinjama. Ne događa se to stoga što bi zemlja sama po sebi [sadržavala?] to sjemenje, budući da je posvema pasivna, nego stoga što od općeg i jedinstvenog duha Kristovog prima uzroke i moći svih ideja, to jest oblike svih stvari što ih vidimo da se rađaju. Zamislimo dakle da Kristov duh jedini silazi odozgo na zemlju, s puninom duhovnih uzoraka⁶ kako bi nastale biljke, kovine i životinje. Kažem da se pri silasku to spušta u slobodnoj i širokoj moći, još nevezano ni uza što pojedinačno, a kad dodirne zemlju da podari obličje pojedinačnom, zbog toga traje u pojedinačnom, ukoliko [lišeno?] svoje općenitosti, sve dok se propadanjem ne vrati svom općem.

Dva su, dakle, različita načina da se do toga dođe. Jedan je prije nego što dodirne zemlju, a drugi nakon što uđe u nešto pojedinačno. A zbog tog drugog načina potrebna su nam velika umijeća da ga iz zatočeništva izvučemo na prvotnu slobodu; niti je čudno što je potrebno više vremena za okončanje djela [...] kad se izvlači iz općeg. Jer u svojoj općenitosti nije još izrazilo čemu želi podariti određen oblik, zbog koje udaljenosti primjene treba [...] [...]. No kada je već ušlo u neki pojedinačni oblik, premda nije ispunilo svoj naum, svejedno se izrazilo prilagođavajući svrhu ideje kovine. Iz tog razloga skraćuje izradu. *In quo sunt omnes sapientiae et scientiae Tesaury Absconditj*.⁷

Prvotna tvar onaj je najopćenitiji rod, glavni u logici i realnoj filozofiji, a zove se prvotna tvar jer je bila prvo od Boga stvoreno, a ne rođeno. Od

⁵ Mogla bi biti riječ o dva iskrivljena mjesta iz tekstova sv. Pavla; Kol 1,17: »omnia in ipso constant«, tj. »sve stoji u njemu«; ili Ef 1,10: »recapitulare omnia in Christo, / quae in caelis et quae in terra, in ipso«, tj. »uglaviti u Kristu / sve – na nebesima i na zemlji«. (Nap. prev.)

⁶ Odnosno: modela (nap. prev.).

⁷ Kol 2,3: »in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi«, tj. »u kojem su sva bogatstva mudrosti i spoznaje skrivena« – u Kristu. (Nap. prev.)

njezina najčišćeg dijela načinio je [...] i razumnu narav. Od manje čistog nebesa. A od najgrubljeg ovaj svijet.

U tu je prvotnu tvar usadio ne samo sva sjemenska svojstva, nego i onu prirodnu toplinu što je duhom zovemo. A u [VI.] *Eneide*, narečena je prvotna tvar nazvana [...], a narečena toplina duhom. [...] plodnima čini sjemenska svojstva, prema Aristotelu u [...] *O životinjama*. Ovako, dakle, kaže Vergilije:

[...] [...], et terras, [...] siguentes,
 [...] globum Lune, [...] Astra,
 Spiritus [...] Alit, totamque infusa per Arctus,
 [...] agitat Mollem, toto se corpore miscet.⁸

Ta prvotna tvar, prije nego što je Adam sagriješio, nije na se bila navukla nikakvu ljagu, no kad je sagriješio Adam, koji je bio postavljen za gospodara svih stvari, narečena je tvar navukla na se hrđu, ljagu i iskvarila se tako da to nije našim očima vidljivo, osim filozofima [koji se bave] prirodnom pretvorbom. Dok [...] svaku iskvarenost čega god žele oslobađaju od svake [smetnje?].

Prvotnu tvar mora se zvati prvotnom jer je [...] stvorena, a ne rođena. To je stoga što se stvorenima zovu stvari koje [...] navijek ostaju; rođenima pak one koje često nastaju i propadaju. Također se prvotnom zove u odnosu na [...], koja je rođena, zato što se sastoji od četiriju počela,⁹ koja se sad u sastavljanju nečega pojedinačnog miješaju, sad se pri njegovom razaranju rastvaraju. Dakle, u tu sliku Proteja smjestit će se prvotna tvar sa svim bitima, naravima i supstancijama vječnih stvari, zajedno sa stvorenim duhom i upravljanim te upravljačkim svojstvima. Tri su upravljana, a to su svojstvo rađanja, hranjenja i rasta. No upravljačkih, u službi narečenih, četiri je, a to su apetitivno, [svojstvo] zadržavanja, probavno i izmetno.

⁸ Iz onoga što se razabire iz rukopisa, čini se da je Vergilijev tekst na više mjesta iskrivljen. Riječ je o stihovima 724–727 iz VI. pjevanja *Eneide*, koji u izvorniku glase: »Principio coelum ac terras camposque liquentis / lucentemque globum lunae Titaniaque astra / spiritus intus alit, totamque infusa per artus / mens agitat molem et magno se corpore miscet«; a u prepjevu Tome Maretića (*Djela P. Vergila Marona*, JAZU, Zagreb, 1932, str. 253): »Najprije da znaš: nebo i zemlju i prostrane vode / Mjesečev sjajni kolut i također Titan-zvijezdu: / Sve to oživljuje duh, a po gomili svoj razlivèna / Pamet je, koja je miče i s veljim se svemirom m'ješa.«. (Nap. prev.)

⁹ Odnosno: elemenata. (Nap. prev.)

[...] [...] također oblik, budući da je prvotna tvar [...] svih oblika. A također i lišavanje, koje je treće načelo među prirodnim načelima što ih je naveo Aristotel. A poslije njih [...] smjestiti također prirodu, ako [...] se uzme u obzir što sam prije rekao, kad sam kazao da će pretvoritelj prirodnih stvari [moći?] vidjeti prvotnu tvar onako kako ju je Bog stvorio, te će se razumjeti ono mjesto kod Vergilija, gdje prikazuje Proteja kako nema počinka [?] osim vrativši se prvotnome letu. O čemu je prije toga rekao Ovidije:

Ante Mare, et terras, et quod tegit omnia coelum,
 Unus erat, toto Naturae vultus, in orbe
 Quem dixere caos, rudis, indigestaque Molles,
 Nec qui[...] nisi pondus [...], congestaque [...],
 Non [...] [...] discordia semina rerum¹⁰

Taj je [...] navukao na se mnoge otpatke i mnoga izobličenja nakon Adamova grijeha, no samo je narečena tvar [...] akcidenata na putanji nastajanja i propadanja. Iz tih se riječi može shvatiti da prvotna tvar nije vidljiva. A budući da nije vidljiva, [...] [...] ne može biti polazište za realnu filozofiju, nego za prividnu. Aristotel je također pridavao veliku važnost osjetu u filozofiji, pa je na početku *Metafizike* rekao: *Quapropter sensum [...] pro ceteris sensi [...] amamus, quia [...] [...] differentias nobis estend [...]*. Pa ipak se želi govoriti o natprirodnim stvarima, koje osjet ne može doseći. No Hermes Trismegistos na početku *Pimandra*, u želji da pokaže kako je zašao u motrenje vječnih stvari [...] od osjeta, ovako kaže: *Sopitis iam sensibus corporeo, volut [...] qui somno, aut vino gravantur*.¹¹ Pa to pokazavši, pripisuje pronicavosti uma. Ipak, progovorivši o Bogu, čak ni taj Hermes, po mome sudu, nije točno pogodio. Stoga što [...] [...] za spoznaju raznih značenja i zbiljskih činova treba napustiti osjete, pribjeći pronicavosti uma,

¹⁰ Riječ je o stihovima iz Ovidijevih *Metamorfoza* (I, 5–9), koji u cijelosti glase: »Ante mare et terra et, quod tegit omnia, coelum, / Unus erat toto naturae vultus in orbe, / Quem dixere chaos, rudis indigestaque moles / Nec quicquam nisi pondus iners congestaque eodem / Non bene iunctarum discordia semina rerum«; u hrv. prepjevju Tome Maretića (Publije Ovidije Nazon, *Metamorfoze*, Matica hrvatska, Zagreb, 1907, str. 2): »Prije mora i zemlje i neba, koje sve krije, / Oblik prirode jedan po svemu bješe svijetu, / Haos mu bijaše ime: neuredna i grdna hrpa, / Ništa drugo do troma težina, nesložne klice / Rđavo složenih stvari sabjène na mjestu istom«. (Nap. prev.)

¹¹ Prema onome što se razaznaje iz rukopisa, tjelesni je osjet umrtvljen ukoliko otežao od sna ili vina. (Nap. prev.)

a za božanske stvari, te pronicavosti uma, okaniti se svoga ponosa, onako kako je to rekao produhovljeni redovnik:

Se l'atto della Mente
 È tutto consopito,
 In Dio, [...] rapito
 [...] sé non si ritrova,
 De si riman [...]
 [...] nel Infinito.¹²

[...] [...] doći do spoznaje prvotne stvari ne trebamo osjete, kao što misli Aristotel [...] [...] Vergilije, kad prikazuje kako božica Kirena [?] uvodi [...] u Protejev [...], kaza ove zagonetne riječi: [...] *a lumine*. Da se vratimo onome što rekoh, da je prvotna tvar stjecište svih biti, svih naravi i svih supstancija stvari, utoliko što stjecište mora biti [razmjerno?] [primljenome?] i u sebe raspoređeno, s čime [ima?] [...] sličnosti ovaj naš teatar sačinjen prema svojstvima planeta (koji su vječni) jest [...] u sebi [...] sastoji se od svih stvari što su po vječnome svojstvu stvorene, a ne rođene. Jer nije jednoj stvari namijenjena više nego drugoj, [nego?] se svaka nalazi u općem, koje prelazi u vječnost, pa se tako razumiju [usporedbe?] koje je izveo [...], i [...] [...] drevni, [...] [...] ne [...] [...] vječna sličnost, jer su se nalazile u [...] kvarljivom, a jednako su tako oni raspoređeni bili kvarljivi [...] one ne [...] [...] [...] kvarljivo [...] što [...] od [...] i [...]. I tako su njihovi raspoređeni posjedovali razmjer i svoje mjesto. No želimo li rasporediti vječne stvorene stvari, a ne rođene, imamo još [stvoreno] mjesto, vječno stjecište, a ne rođeno, što je gradnja teatra.

Pa ukratko rečeno, jedino će istinski pretvoritelj, a ne patvoreni [?], moći [vidjeti?] prvotnu tvar, odvajajući opatke i iskvarenosti od bilo kojeg počela. *No ut Philosophis loquar secundum quid. Sed simpliciter.*¹³ Jer Aristotel pokazuje da je nastajanje *de simpliciter non esse, ad simpliciter esse.*¹⁴ A propa-

¹² Stihovi Iacoponea iz Todija, talijanskog nabožnog pjesnika iz 13. stoljeća, koji zapravo glase: »Se l'atto della mente / È tutto consopito, / E 'n Dio stando rapito, / Che 'n sé non si ritrova, / Di sé riman perdente / Posto nello 'nfinito«, što znači: »Ako je umno činjenje posve umrtvljeno i u Bogu ushićeno, tako da nije u samome sebi, bez sebe ostaje u beskonačnost smješteno«. (Nap. prev.)

¹³ U slobodnom prijevodu: »Ne vodi se filozofija načelom *prema tome*, nego *jednostavno*«. (Nap. prev.)

¹⁴ Odnosno: od jednostavnog nebivanja do jednostavnog bivanja. (Nap. prev.)

danje *de simpliciter esse, ad simpliciter non esse*.¹⁵ A kada kaže *simpliciter*, ne kaže *secundum quid*. Dakle, istinska pretvorba, natprirodna ili prirodna, motri propadanje i nastajanje *simpliciter*, a ne *secundum quid*. Jer ono koje je *secundum quid*, ono je patvoreno. Pa kad propadanje bude *simpliciter*, doći će do prvotne tvari. I budu li je željeli pronaći, oslobodit ćemo je od druge tvari, koja je sastavljena od četiriju proizvodljivih počela i od svih drugih iskvarenosti što uz to idu, pa Božjom milošću uklonivši sve smetnje i nečisti što ih sadrži svako od četiriju počela, doći će se do duha svakoga od četiriju, a to je najčišći dio svakoga od njih. A iz njihova spoja izvući će se peto, koje čini kvintesenciju¹⁶ zvanu također nebo i kraljevstvo, zbog čega se čita *Regnum Dei quod intra vos est*.¹⁷

I to je pravi put za istraživanje prvotne tvari, ne tjelesnim očima, nego duševnim.

Kraj.

Transliteracija i prijevod sa starotalijanskog: *Snježana Husić*

---

¹⁵ Odnosno: od jednostavnog bivanja do jednostavnog nebivanja. (Nap. prev.)

¹⁶ Doslovce: petu bit, petu esenciju. (Nap. prev.)

¹⁷ Tj. kraljevstvo Božje što je među vama. (Nap. prev.)